

VIII. évfolyam 1. szám 2008. tavasz

magyartarka

A Magyartarka Tenyésztők Egyesületének információs lapja

Cimlapfotó: Kovács Zoltán
Húshasznú Bt., Nyőgér

Regionális közgyűlések

2008. február 19 - március 5.

Tisztelt Olvasó!

A tenyésztésszervezési feladatok ellátásához nyújtott támogatások igényléséhez egyesületünknek a 2008. évben is szüksége van a tagok mikro-, kis- és középvállalkozási státuszáról szóló, az Önök által kitöltött és aláírva részünkre visszaküldött nyilatkozatra. A nyilatkozatokat a választóborítékokkal együtt hamarosan postázzuk tagjainknak.

Kérjük, hogy a kiküldött nyomtatványt a csatolt választóborítékban mihamarabb szíveskedjenek visszaküldeni az egyesületi iroda címére (**Magyartarka Tenyésztők Egyesülete 7150 Bonyhád, Zrínyi u. 3.**), ugyanis ennek hiányában a Magyartarka Tenyésztők Egyesülete a 2008. évben felmerülő, a magyartarka fajtafenntartásért járó támogatási összeget nem hívhatja le.

Ennek kapcsán szeretném felhívni a figyelmüket arra, hogy kísérjék figyelemmel a tenyésztükben megszületett borjak pontos bejelentését, különös tekintettel a fajtára és a születési időre. Amennyiben a borjú nem a valós születési dátumra kerül bejelentésre (így nem "találkozik" az anyaállat valós, bejelentett termékenyítési idejével és a termékenyítő apával), nem hívható le az egyesület részéről a törzskönyvezési támogatás. Ez az anyatehéntartás-támogatáshoz kapcsolódó keresztellenőrzések során Önöknél is súlyos problémaként jelentkezhet.

Köszönjük együttműködésüket!

Füller Imre
ügyvezető igazgató, MTE

Tartalomjegyzék

Tenyésztési aktualitások	4
Támogatások és lehetőségek a magyartarka tenyésztésében	6
Antall Attila magántenyésztő, Alsótold	8
Takács József családi gazdasága, Tapolca - Diszel	9
Regionális közgyűlések	11
A korai TMR etetésének tapasztalatai a borjúnevelésben	12
Új lehetőségek a szarvasmarhatartóknak az Interneten	14
Egy igazi „európai” elkészönt...	16
Az ellés lefolyása és a CRI GenChoice használatának összefüggése	18

Készült a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium támogatásával.

**A Magyartarka Tenyésztők Egyesülete
információs lapja**

A szerkesztőbizottság tagjai:

Dr. Holló István
Dr. Húth Balázs
Dr. Polgár J. Péter
Dr. Stefler József

Főszerkesztő: Füller Imre

Szerkesztőség:

Magyartarka Tenyésztők Egyesülete
7150 Bonyhád, Zrínyi út 3.
tel.: 74/451-022, fax: 74/451-022
e-mail: info@magyartarka.axelero.net
web: http://www.magyartarka.hu

ISSN 1587-9305

Kiadó: Magyartarka Tenyésztők Egyesülete
7150 Bonyhád, Zrínyi út 3.
tel.: 74/451-022, fax: 74/451-022
e-mail: info@magyartarka.axelero.net

Felelős kiadó: Rácz Károly
Lektor: Orbánné Prikk Orsolya
DTP: Szalai Norbert

Nyomda: Pethő & Társa Nyomda
Megjelenés: negyedévente 2.000 példányban

Harmat Ákos tenyésztésvezető, MTE

TENYÉSZTÉSI AKTUALITÁSOK

A 2007. évi laktációs zárasi adatokat elemezve kitűnik, hogy jelentősen - a 2006-os év eredményeihez képest 271 kilogrammal - nőtt a tisztavérű magyartarka tehének 305 napra korrigált tejtermelése, a beltartalmi adatok stagnálása mellett (1. táblázat).

resztezései nem tudnak magasabb szinten termelni. Ugyanakkor a romló élettartam (2,9 helyett 2,8 átlag laktáció) és a két ellés közti hosszabb idő arra figyelmeztet, hogy ezek nem megfelelő körülmények között történő használata reprodukciós problémákkal, illetve anyagfor-

tehenészetek is szerepelnek, akiknél csak szórványosan fordul elő néhány magyartarka tehén. A Hunland Farm Kft. telepén termelő tehének 8595 kg-os termelése jól példázza, hogy jó körülmények között ez a fajta is kimagasló teljesítményre képes. Külön kiemelendő, hogy az itt található tehének ilyen magas termelés mellett is átlagosan 6 laktációt teljesítettek! Ugyanakkor a Pannónia Mg. Zrt. bonyhádi telepén - amely több mint harminc éve Magyarország legnagyobb fejt magyartarka állománya - a folyamatos fejlesztéseknek köszönhetően már szintén 6700 kg-nál jár az éves termelés (3. táblázat).

A hústermelés-ellenőrzött tehénlétszám szerencsére évről évre növekszik, a 2008. január 1-jei létszám meghaladta a négyezret. Az induló létszámmra jutó borjúszaporulat 0,6 %-ot csökkenve 71,1 % volt, míg a választott borjak 205 napra korrigált tö-

Fajtatiszta magyartarka tehének standard laktációs termelése (2007)								
n	k.e.k. idő	Tej kg	Zsír kg	Zsír %	Feh kg	Feh %	Perz%	Átl. Lakt.
878	401	5573	208,9	3,75	186,8	3,35	75,4	2,9
Keresztezett magyartarka tehének standard laktációs termelése (2007)								
n	k.e.k. idő	Tej kg	Zsír kg	Zsír %	Feh kg	Feh %	Perz%	Átl. Lakt.
3994	407	5298	202	3,81	175,5	3,31	74,4	2,8

1. táblázat – Fajtatiszta és keresztezett magyartarka tehének standard laktációs termelése (2007)

Ez a több mint ötszázalékos emelkedés a genetikai előrehaladás túl vélhetően annak köszönhető, hogy a fejt magyartarka tenyészetek tartási, takarmányozási feltételei jelentősen javultak az elmúlt években. Több jelentős telepfelújítás is történt, illetve több, jó menedzsmenttel rendelkező gazdaság is csatlakozott a tejtermelés-ellenőrzéshez, vagy magyartarka tenyészállatok vásárlásával növelte állományát. Jól példázza ezt Vértés Gábor köröstarcsai gazdasága, aki három év alatt a kezdeti tízről hatvanháromra növelte magyartarka tehénállományát, és mára már közel 7000 kg átlagos laktációs termeléssel vezeti a harmincnél több tehénrel rendelkező tehénészetek rangsorát. Sajnos a létszámnövekedés nem tudta ellensúlyozni a kieső tehénlétszámot, így az év eleji induló 5171-es tehénlétszámból az év végére csak 4854 tehén maradt, az aktív populáció létszáma mára nem éri el az ötezret. A kieső gazdaságok jellemzően a gyenge termelési és szaporodásbiológiai mutatókkal rendelkező tenyészetek voltak, ez szintén tükröződik a jelentősen megugró termelésben.

Az elmúlt évekhez hasonlóan a keresztezett tehének termelése most is jelentősen elmaradt a közel kilencszáz tisztavérű tehénétől (1. táblázat), ami továbbra is azt mutatja, hogy a tehenészeinkre általában jellemző tartási, takarmányozási feltételek mellett az igényesebb fajták és ke-

galmi betegségek megjelenésével is járhat. A perzisztencia mindkét csoportban egy százalékkal javult, míg a két ellés közötti idő jelentősen (hat nappal) csökkent az előző évihez képest.

	Tenyészet neve	n	k.e.k. idő	Tej kg	Zsír kg	Zsír %	Feh kg	Feh %	Átl. lakt.
1	Hunland Farm Kft., Bugyi	3	341	8595	317,9	3,70	288	3,35	6,0
2	Nagypál Emília, Mindszent	4	407	7839	259,6	3,31	258	3,29	3,0
3	Mátyás Gyula, Kaksád	4	326	6330	227,9	3,60	211,6	3,34	1,5
4	Ráczné Gyulog Stefánia, Szombathely	11	381	6213	247,0	3,98	209,5	3,37	3,4
5	Fábián Béláné, Majos	7	388	5650	198,6	3,52	177,6	3,14	1,1
6	Álmosdi Szöv., Álmosd	5	415	5435	161,3	2,97	164,8	3,03	6,0
7	Fülöp Bélim, Mátészalka	8	0	5286	189,1	3,58	185,2	3,50	1,0
8	Mátyás János, Kaksád	7	453	5215	191,0	3,66	160,0	3,07	1,5
9	Georgikon Tanfelm Kft., Keszthely	17	377	5211	213,5	4,10	166,3	3,19	2,3
10	Nemes János, Kaksád	12	456	5061	182,5	3,61	162,9	3,22	3,1

2. táblázat – 30-nál kevesebb magyartarka tehénrel rendelkező tenyészetek országos rangsora

A 2. táblázatban a kis tehénlétszámmal rendelkező tenyészetek mellett olyan nagy, jellemzően holstein-fríz fajtát tartó

mege 253 kg volt a hímivarú és 246 kg a nőivarú borjak esetében. Az idei év fontos fejlesztésének ígérkezik, hogy a húster-

	Tenyészeti neve	n	k.e.k. idő	Tej kg	Zsír kg	Zsír %	Feh. kg	Feh. %	Átl. lakt.
1	Vértes Gábor, Kőröstarcsa	62	418	6981	262,0	3,75	226,6	3,25	3,5
2	Pannónia Mg. Zrt., Bonyhád	655	504	6699	252,2	3,76	224,1	3,35	2,9
3	Kaposvári Egyetem, Kaposvár	73	397	6102	240,7	3,94	197,4	3,23	2,6
4	Racunio Kft., Ják	32	370	5814	239,1	4,11	193,2	3,32	2,4
5	Lukovics és Társa Kft., Magyarszék	38	409	5785	209,5	3,62	193,7	3,35	2,5
6	Kossuth Mg. Szöv., Dunafalva	237	411	5702	238,4	4,18	186,5	3,27	2,5
7	Ficsor Árpád, Dunaharaszti	52	404	5669	213,0	3,76	189,3	3,34	2,7
8	Új Élet Szöv., Hencida	38	405	5601	217,2	3,88	185,0	3,30	3,0
9	Teveli Mg. Zrt., Tevel	292	398	5524	210,3	3,81	183,0	3,31	2,9
10	Felszabadulás Mg. Szöv., Szombathely	129	446	5383	236,6	4,39	166,0	3,08	2,3

3. táblázat – 30-nál több magyartarka tehénrel rendelkező tenyészetek országos rangsora

melés-ellenőrzési szoftvernek elkészül a Windows alatt futó továbbfejlesztett verziója, ami amellett, hogy biztosítja a modernebb operációs rendszerekkel való problémamentes együttműködést, lehetőséget nyújt a felhasználók számára, hogy a lekérdezett adatokat kinyomtassák. Ezzel egy időben megvalósulhat az az együttműködés is, amelynek keretében a teljesítményvizsgálatban részt vevő tenyészeteinknek nem kell a tenyésztési adataikat a programba feltölteniük, mert azokat közvetlenül megkapjuk az Országos Szarvasmarha Adatbázisból. Ez jelentősen megkönnyíti mind a tenyészetek, mind az egyesület munkatársainak feladatát, így lehetőség nyílik a termelésellenőrzött tenyészetek számának növelésére, beleértve a kis gazdaságokat is.

Az elmúlt év jelentős fejlesztése volt, hogy 2008. december 1-jétől a küllemi bírálók a papíron vezetett bírálatok helyett immár kézi számítógépre viszik fel a bírálatokat, amelyekre előzetesen feltöltötték a gazdaságban található, bírálatra kijelölt teheneket. Ezzel a rendszerrel lehetővé vált az ITV-ben részt vevő gazdaságok elsőbörjas teheneinek nyomon követése.

Az egyesület szakbizottsága az idei évre is meghatározta a minimum bikanevelő szinteket, ami a fejt tehén esetében legalább 112 KTI (Kettős Termelési Index), míg a nem fejt tenyészeteknél min. 105

KMI (Kombinált Minősítő Index) lehet. Ez mindkét esetben az aktív populáció legjobb két százalékát jelenti.

Tovább folytatódott Ivadékteljesítmény Vizsgálati programunk is. 2007 őszén három kettőshasznú bika - 20063 Bonyhádi Füller Romlet, 20064 Teveli Füge Dionis és 20065 Mesterházi Deltás Hippo - indult ITV-ben. 2008 áprilisában a megszozott 4-5 tenyészbika helyett a csökkenő létszám miatt már szintén csak hármat - 20332 Kocséri Farmer Takaros, 20673 Vértesfarm Földesúr Herich és 20674 Bonyhádi Fazon Weiport - tudtunk indítani. Hús-hasznosításban két tenyészbika - 20259 Derecskei Frédi Alfa és 20332 Kocséri Farmer Takaros - tesztelésére volt lehetőség. Az elmúlt évekhez hasonlóan húsos tenyészeteinkben most is indítottunk kettőshasznú bikát (20332 Farmer) a fajta borjúnevelő képességének fenntartása, illetve javítása érdekében, de 2060 g/nap STV alatti tömeggyarapodásával hízekonyságban is helytáll a specializált húshasznú tenyészbikák között.

Az elmúlt év mind a kettős, mind a húshasznú apaállatok tekintetében új, értékes bikákkal gyarapította a kínálatot. A rendkívül jó beltartalom-örökítő 17337 Kocséra Aréna Lotarry apai féltestvére, 17336 Bonyhádi Achilles Lotarry is elérte a forgalmazásra ajánlott küszöböt (60 %-os megbízhatóság), és 131 KTI-vel

860 kg tej tenyészértékkel alig marad le tőle. 17508 Bonyhádi Ballagó Humlang pedig 1085 kg tej tenyészértékével emelkedik ki a mezőnyből.

A húshasznú tenyészbikák közül 19008 Polányi Dráva Zsenge P 111 SV %-kal büszkélkedhet, amellyel 17077 Derecskei Alfa Passzívvál holtversenyben áll a lista élén.

Dr. Húth Balázs fejlesztési- és marketingvezető, MTE

TÁMOGATÁSOK ÉS LEHETŐSÉGEK

A regionális közgyűléseken nagy érdeklődést váltott ki a jelen lévő tagság körében a szarvasmarha ágazathoz kapcsolódó támogatásokról és az SPS-rendszer bevezetéséről szóló előadás, ezért a szerkesztőség úgy döntött, hogy az újság hasábjain kivonat formájában közreadjuk az elhangzottak általunk legfontosabbnak ítélt fejezeteit.

Az anyatehéntartás támogatása 2007-től két részből tevődik össze. A teljes összeg megközelítőleg 20%-a, kb. 8000 forint egyedenként termeléstől elválasztottan, történelmi bázis alapján kerül kifizetésre, az ígéretek szerint ez év március-áprilistól. A fennmaradó 80%-ot (28500 Ft / egyed) termeléshez kötötten május-június hónapokban utalja az MVH.

A történelmi bázisjogosultságok jogosultjának személyében bekövetkezett változás átírásának rendjéről a 74/2007. (X. 02.) MVH-közlemény rendelkezik. Ennek értelmében a jogosultságok átruházásának benyújtási határideje a támogatási határozatok kézhezvételét követően a 2008-as benyújtási időszakot megelőző 30. nap. A benyújtás helye az MVH Közvetlen Támogatások Igazgatósága (1385 Budapest, 62. Pf.: 867).

A hízottbika-tartás támogatásra külön kérelmet nem kell benyújtani, a történelmi bázisjogosultságok nyilvántartása alapján a határozatokat az MVH postázza. Összege megközelítőleg 41 000 Ft egyedenként, kifizetését pedig márciustól ígérték az illetékesek.

Az extenzifikációs támogatás (megközelítőleg 12 000 Ft/termelési egység) esetében szintén nem kell külön kérelmet benyújtani, a határozatokat e jogcím esetében is a történelmi bázisjogosultságok nyilvántartása alapján az MVH postázza.

A tejkvóta-támogatás (8,07 Ft / kg) a 2008-as esztendőben is termeléstől elválasztottan kerül kifizetésre, amely összeg folyósításához szintén nem kell a gazdálkodóknak külön kérelmet benyújtaniuk.

A cikk első felének zárásaként néhány fontos határidőre szeretném felhívni tagjaink figyelmét.

A 2008. évi anyatehéntámogatásra vonatkozóan még nem jelent meg a rendelet, de a kérelmek benyújtási határideje nagy valószínűséggel azonos lesz az előző évvel, tehát az igényléseket várhatóan 2008. június 1. és július 31. között lehet beadni a területileg illetékes MVH-kirendeltségekhez. A támogatási jogcím fontosságánál fogva az anyatehéntartás-támogatáshoz kapcsolódó nyomtatványokat, valamint a kitöltési útmutatót valamennyi tagunk számára időben postázni fogjuk.

A területalapú támogatás benyújtási határideje 2008. május 15. A kedvezőtlen adottságú területek (KAT) támogatására, az agrár-környezetgazdálkodás (AKG) támogatására, valamint a Natura 2000 gyepeken történő gazdálkodás támogatására szintén 2008. május 15-ig kell benyújtani a kérelmet.

A tejkvótarendszerhez kapcsolódó benyújtási határidők:

- ♦ A közvetlen értékesítést folytató termelők éves kimutatása a 2007 / 2008. kvótaév teljesítéséről: 2008. május 14.
- ♦ Egyéni kvóták ideiglenes, illetve végleges átengedése a 2008 / 2009. kvótaév vonatkozásában: legkésőbb 2008. december 31.
- ♦ Egyéni kvóták átcsoportosítása véglegesen a 2008 / 2009. kvótaév vonatkozásában: 2008. december 31.

A cikk második részében összefoglalom a 2009-től várhatóan életbe lépő közvet-

len gazdaságtámogatási rendszerrel (SPS) kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat.

Ebben a rendszerben a termék-előállítás és a támogatás különvlik egymástól, tehát a támogatás alapja nem a termelés volumene lesz, hanem az egyénileg meghatározott támogatási jogosultság. A kiosztott támogatási jogosultság a gazdaság tulajdonába kerül, amit évente a használatban lévő területre vetítve lehet támogatásként felvenni. Fontos tudnivaló, hogy amennyiben földterület hiányában az üzem a jogosultságát vagy annak egy részét 3 évig nem veszi igénybe, úgy nemzeti tartalékba kerül, és a gazdaság számára elvesz. Mivel a támogatási jogosultság kizárólag földterülettel aktiválható (hívható le), ezért minden gazdálkodónak elemi érdeke, hogy a gazdálkodásának alapját képező földterület bérleti jogát hosszú távon stabilizálja! Nyilvánvaló, hogy a saját tulajdonú területek esetében a fenti veszély nem áll fenn. A támogatási jogosultság vagyoni értékű jognak tekinthető, így az adott tagországon belül, földterülettel vagy a nélkül értékesíthető, bérbe adható, vagy természetes személy esetében örökölhető. A támogatási jogosultság száma egyenlő az első évben (2009) bejelentett terület ha-számával (1 ha = 1 jogosultság).

A támogatási jogosultság kiosztásának alapja az adott országra eső támogatási felső határ (nemzeti boríték). Az SPS-rendszer keretében továbbra is lehetőség lesz termeléshez kötött támogatásokat is fenntartani (pl. anyatehént). A támogatás mértéke nem lehet több 5000 euró / ha-nál (1 250 000 Ft/ha).

A támogatási jogosultság kiosztásának elvei:

1. "történelmi modell"

- Az üzem által adott referencia-időszakban igénybe vett közvetlen támogatást kell felosztani ugyanezen időszak átlagos jogosult mezőgazdasági területére (gazdaság).

2. "regionális modell"

- Itt a teljes szántó- és gyepterületre kell vetíteni (országos).

3. "hibrid-regionális modell"

- A két rendszer előnyeinek ötvözése, a nivelláló területalapú felosztást kombinálja a történelmi referenciákkal.

A területpihentetés az SPS-rendszerben is kötelező. Az ugaroltatott területek után "ugarjogosultság"-ot állapítanak meg. Az "ugarjogosultság" a történelmi modellben megegyezik a referencia-időszakban pihentetett terület ha-számával. A regionális modellben az "ugarjogosultság"-ot a terület 10%-ában határozzák meg (területpihentetési ráta). Mentessülnek a kötelező ugaroltatás alól azok, akik a gazdaságuk teljes területén biogazdálkodást folytatnak, vagy nem rendelkeznek legalább 92 t gabona megtermeléséhez szükséges területtel.

Az előzőekben már ismertettem, hogy a támogatás csak jogosult földterülettel vehető igénybe.

Mivel azonban számos állattartó telep egyáltalán nem, vagy csak korlátozottan rendelkezik földterülettel, lehetőség nyílik ún. "speciális feltételektől függő támogatási jogosultság" kiosztására. Ezt azok a szarvasmarha- és juhtartók vehetik igénybe, akik támogatási referenciával igen, de megfelelő földterülettel nem rendelkeznek a referencia-időszakban, és vállalják, hogy állatlétszámuk felét (állategységben számítva) megtartják.

Mivel a fent leírt speciális eset kivételével a támogatási összeg földterület nélkül nem hívható le, fontosnak tartom, hogy néhány gondolatot szőljak a földhasználat legfontosabb kérdéseiről.

Nem lehet eleget hangsúlyozni, hogy a támogatási jogosultság a használatban lévő földterülettel váltható támogatássá (aktiválható). A jogosult területnek legalább 10 hónapig az üzem használatában kell lennie, továbbá a "jó környezeti és mezőgazdasági állapot" fenntartása alapvető követelmény. Támogatható területnek minősül a szántó, a legelő és a fás szárú energiaültetvény.

A támogatási jogosultságok 2009-től kerülnek kiosztásra a 2013. évi 100%-os névértéken.

Az első évben kiosztásra kerülő támoga-

tási jogosultság két komponensből áll.

Az egyik az ún. *regionális komponens*, amely minden, a tárgyévben bejelentkezett jogosult területtel rendelkező földhasználót megillet. Összege: az országos SPS regionális támogatási boríték és a bejelentett hektárszám hányadosa.

A másik az ún. *kiegészítő komponens*, amely üzemenként differenciál, és a top up-kifizetések arányában lesz meghatározva. A kiegészítő komponens a nemzeti tartalékból kerül kiosztásra az áttérés évében. Tehát a jogosultságok száma a bejelentett hektárszám lesz, névértékét pedig a regionális és a kiegészítő komponens összege adja.

Az ágazatba újonnan bekapcsolódók számára (pl. fiatal gazdálkodók támogatása) a tagországoknak lehetőségük van a támogatási keretük max. 3%-át nemzeti tartalék képzésére fordítani.

Az SPS-rendszer szempontjából az ország egy régiónak tekinthető. Az SPS-terület az első évben (2009) bejelentett jogosult terület alapján kerül megállapításra. A referencia-időszak bázisa a 2007. évi top up-kifizetések. A 2007. év viszont

a 2006. évi top up-referenciákat használja, tehát így a "valódi" referenciaév 2006. A cikk terjedelmi korlátai miatt ennyiben tudtam összefoglalni a regionális közgyűléseken e témakörben elhangzott legfontosabbakat. Amennyiben az SPS-rendszerrel további információ jut birtokunkba, természetesen az újság hasábjain tájékoztatjuk Tisztelt Olvasóinkat.

Vágó Barnabás küllemi bíráló, MTE

ANTAL ATTILA MAGÁNTENYÉSZTŐ, ALSÓTOLD

Ezúttal egy nógrádi kis faluban tevékenykedő szarvasmarha-tenyésztő tagunkkal ismerkedhetünk meg. Antal Attila Alsótoldon, a mesés Hollókő szomszédságában alakította ki gazdaságát. Édesapja fejős gulyás volt a helyi termelőszövetkezetben. A háztájiban folyamatosan 8-10 fejőstehén volt, aminek gondozásában Antal Attila egyedüli fiúként nagy részt vállalt. Legeltetett, takarmányozott és végezte szüleivel a mindennapi munkákat. Iskoláinak befejezése után a szécsényi TSZ-ben helyezkedett el. A saját gazdaság 1988-as indulásáig ott dolgozott. A rendszerváltás idején a szülők 10 tehenes gazdaságával indította saját tenyésztését. Sokan emlékeznek arra, hogy ebben az időben 10 000 Ft-ot adtak minden levágott tehénért. Ő ezzel szemben borjakat, üszöket vásárolt, és fejleszteni kezdte a létszámot. A napos borjakat 800-1000 Ft-os áron vásárolta. Időközben a helyi tejcsarnok megszűnt, így kényszerből dajkásította a jól tejelő teheneket. A szaporulatból minden nőivarú egyed megmaradt, és a létszámot gyarapította. A bikák kerültek csak ki a tenyésztéssel. Ezen fejlesztés eredményeként 20 év elteltével már közel 180 tehénrel rendelkezik. Kárpótlási jegyből a lehetőségekhez mérten minden földet megvásárolt. Jelenleg 360 hektáron gazdálkodik, amiből jelentős mennyiség - 210 ha - saját tulajdonban van. A teljes takarmányozási palettát maga állítja elő. Vásárolnia csak szóját, premixet és egy kevés ásványi anyagot szükséges. A bikákat 600-700 kg-os súlyban tudja értékesíteni, és a létszám miatt egy teljes kamiont meg tud tölteni áruval. Ezzel többek között jelentős előnnyel indulhat az áraknál is. Termőterületét tekintve 80 hektáron silókukoricát, 60 hektáron lucernát és vörös herét termel. Van 50 ha telepített legelője is csenkeszből, perjéből.

A gazdaság indításakor a kezdőtőkét másokhoz hasonlóan banki hitelből fedezte. Ez akkor 32 %-os hitelkammattal indult, ami a mai napig is nagyon megterhelő a gazdaság számára.

1992-től napi kapcsolatot ápol a Hunland-Trade Kft.-vel. E kapcsolat révén sikerült kisebb-nagyobb segítséggel gazdaságát év-

ről évre fejleszteni, és a saját lábára állni. A mai napig is szinte minden állatot ez a cég szállít el tőle, attól függetlenül, hogy kapcsolatban áll több szállítóval is. Az áraknál néha fontosabb az, hogy nehezebb piaci helyzetben kire számíthatunk.

Termékeit zömében görögországi piacokra szállítják.

Az állomány heterogenitását a 30%-os Charolais és Limousin vérhányad adja. Elmondása szerint jelenleg a fedett vörös szín dominál a felvásárlóknál, ezért kénytelen ehhez is alkalmazkodni amellet, hogy az állomány zömében most is magyartarka egyedekből áll.

A géppark erőgépekkel és munkagépekkel is jól felszerelt. A Massey- Fergusson mellett 2 db MTZ dolgozik. Rendelkezik még 2 fűkaszával, rendsodróval és kezelővel, CLAAS JAGUAR silózóval, valamint 4 db silószállító kocsival. A rakodási munkákat egy MANITOU MLT-725-tel végzi.

A 2007-es évben pályázatot nyújtott be a trágyakezelés építményeire és gépeire. Még várják a támogató határozatot, mert minél hamarabb el szeretnék kezdeni a beruházást.

A napi munkákat a családi segítség mellett 2 alkalmazott is végzi. Feleségével, 26 éves fiával, 30 éves lányával és annak férjével alkotják a kifejezetten tevékeny családi egységet.

A föld és a hagyományörzés szellemében él az egész család. A mezőgazdálkodás, a falusi turizmus és a vidéki élet összekapcsolásában látják a jövőt.

Ennek szellemében a fia vendéglátói végzettségét kihasználva a család egy parasztházass vendéglátási egységet alakított ki a közeli Hollókőn. Most vannak túl az Osztrák Agrárkamara által szervezett, farmerekből álló csoport látoga-

tásán, amelyet rendkívül sikeresnek értékelték mind a vendégek, mind a vendéglátók és a szervezők. Lánya és veje a logisztikában és a kereskedelemben jártas. Az udvaron egy hagyományörző bemutató farmot kívánnak kialakítani. Ennek keretében a falusi élet mezőgazdasági mindennapjait, eszközeit, szerszámaikat kívánják bemutatni az érdeklődőknek. A szomszéd portán található nagyszülői házat nem kis utánajárással és anyagi befektetéssel sikerült évek alatt az eredeti állapotába visszaállítani. Ebben a helyreállított házban szeretnének egy irodát is kialakítani.

Mutatós kis gazdaság kialakulásának lehettem szemtanúja, amelyet példás összefogással, a feladatok szétosztásával sikerült egy működő, több lábon álló, igazi családi gazdasággá alakítani. Nemcsak a mezőgazdaságból kívánnak talpon maradni, hanem felismerték a falusi környezet és Hollókő közelsége adta lehetőségeket is. Példát vehetünk az Antal család földhöz, falusi élethez és nem utolsósorban a mezőgazdasághoz fűződő szoros kapcsolatáról. Az oly sokszor megfogalmazott, mezőgazdaságot kiegészítő tevékenységek jelenthetik minden nehéz helyzetbe került tenyésztőtársunk túlélését. Az egyesület nevében köszönöm, hogy saját szememmel láthattam és megoszthattam Önökkel e sikeresen működő családi gazdaság történetét.

Harmat Ákos tenyésztésvezető, MTE

TAKÁCS JÓZSEF CSALÁDI GAZDASÁGA, TAPOLCA - DISZEL

A Tapolcai-medence déli részén, a Csobánc hegy lábánál található Takács József gazdasága. Jelenleg 283 hektár saját tulajdonú és bérelt területtel rendelkeznek, amelyből 170 hektárt szántóként művel, a fennmaradó mintegy 110 hektárt pedig gyepterületként, anyatehén-tartással hasznosítja. A szántóterületeken gabonát termeszt, illetve itt állítja elő a tehenek, növények és hízóbikák számára szükséges kiegészítő, valamint téli takarmányt is.

A termelői tevékenység mellett a környéken vetőmag- és műtrágya-kereskedéssel is foglalkozik, mert elmondása szerint a kedvezőtlen adottságú területen való gazdálkodás és az anyatehéntartás önmagában nem biztosít elég jövedelmet három generációnak.

Az állattartást 1994-ben kezdték, amikor főállású munkahely mellett vásároltak két magyartarka vemhes üszőt a zalaegerszegi vásáron. Őket hamarosan hat szintén magyartarka-tehén követte, amelyekhez a szomszédos szövetkezet felszámolásakor jutottak. Ekkor még -mint a kilencvenes évek közepén a kis gazdaságok túlnyomó része- kettős hasznúként tartották a teheneket, a fejt tejet a helyi csarnokban adták le, illetve háztól értékesítették. A kistermelői tej alacsony ára és a csarnok megszűnése miatt döntöttek úgy, hogy áttérnek a legeltetéses anyatehéntartásra. A tenyésztés alapjának tekinthető nyolc tehenen -és egy tenyészbikán- kívül soha nem vásároltak tenyészállatot, a jelenleg tulajdonukban lévő 81 állat (38 tehén és szaporulata) mind a gazdaságukban született.

2006-ig kizárólag mesterséges terméke-

nyítést alkalmaztak, ekkor vásároltak egy természetes fedezetű magyartarka tenyészbikát az egyesület Szombathelyen működő Központi Sajátteljesítmény Vizsgáló Állomásáról. A mesterséges termékenyítéssel sem hagytak fel, mert ők is azt a nézetet vallják, hogy a kizárólagos természetes fedezetű és egy tenyészbika használata a szaporulati mutatók romlásához, illetve a tehénállomány genetikai varianciájának beszűküléséhez vezethet. A mesterséges termékenyítés fenntartása mindezek mellett lehetőséget nyújt számukra, hogy a legkiválóbb ismert tenyészértékkel rendelkező húshasznú magyartarka tenyészbikák szaporítóanyagát is használják. Az évek óta nyolcvan százalék feletti induló tehénlétszámról jutó borjúszaporulat és a 2,2-2,3 körüli termékenyítési index is őket igazolja.

A takarmányozás az év legnagyobb részében legelőre alapozott, a gazda elmondása szerint a gulya hómentes időszakban télen is talál annyi legelínvalót, hogy érdemes legyen a legelőn tartani. Tavasztól őszig csak a legeltetési időszak kezdetén kapnak lucerna- és rétisznát kiegészítésnek a friss növedék okozta le-

geltetési tetánia veszélye miatt. Bár a Balaton-felvidékre jellemzően ezek a területek a köves altalajt fedő vékony termőréteggel rendelkeznek, és emiatt a nyár közepére általában többé-kevésbé kiszáradnak, az elmúlt közel tizenöt évben csak ritkán fordult elő, hogy a legelő mellett a borjas tehenek kiegészítő takarmányozásra szorultak volna. Ennek elkerülésére a tavalyi évben kilenc hektár gyeptet telepített be kúszólucerna-fűkeverékkel, ami a gyenge beltartalmú ősgyep legeltetését is jól kiegészíti. A nyári legeltetés biztonságát javítandó az idei évben szudáni fűvet is telepít. A téli takarmányozás alapját -a kedvező időszakban történő legeltetés mellett- tartósított répaszelet és kukoricaszilázs képezi, ad. Libitum rétisznát etetése mellett. A borjak a nyári időszakban a legelőn ez ideig nem kaptak kiegészítő takarmányt, a borjúóvoda kialakítása ennek az évnek a feladata lesz. Az itatás mind a legelőn, mind a téli szálláson saját fűt kútból történik, a Csobánc lábánál fekvő területen pedig forrás látja el a vízzel az állatokat.

A tartástechnológiára általában a -húsmarhatásban elkerülhetetlen- költségtakarékos megoldások jellemzőek. A nö-

vendék üszők a faluban, a házhoz tartozó régi, zárt istállóépületben vannak, amelyhez egy, az udvar végében lévő, néhány hektáros legelőterület tartozik. Ott jártamkor fejezték be a falutól távol lévő legelőterületen a betonozott trágyatároló építését. A téli fedett, három oldalról zárt, 33x8 méteres pihenő is csak 2007-ben készült el, jórészt az elnyert állatjóléti támogatás segítségével. Az önrészt főként a saját munka és a saját erdőből származó faanyag biztosította. Ebben az épületben van hely a hízóbikák számára is, amelyek hizlalása szintén legeltetésre alapozott, vegyes gazdasági abrak és kukoricaszilázs kiegészítés mellett. Minden, a tenyészetben született bikaborjat végsúlyra hizlal, mivel a legeltetésre, illetve széna előállítására alkalmas gyepterület nagysága még jóval meghaladja a tehénállomány igényeit, marad takarmány a bika-hizlalásra. Mivel nem értékesít kis súlyú

hízóalapanyagot, amit csak nagyobb tételekben lehet jó áron értékesíteni, nincs rá szükség, hogy szezonálisan ellessen. Folyamatos termékenyítést és elletést alkalmaz, mivel hízóbikaként már három-négy hasonló súlyban lévő állat is nagyobb tételnek számít, és így jobb áron értékesíthető.

Ez év elejétől csatlakoztak az egyesület által végzett hústermelés-ellenőrzéshez. Ez mindamelllett, hogy megkönnyíti a gazdaság irányítását (az egyesület a teljesítményvizsgálatban részt vevő tenyésztői számára minden évben tenyésztési naplót biztosít, valamint térítésmentesen rendelkezésükre bocsátja a telepírányításra is alkalmas termelésellenőrzési szoftvert), a későbbiekben lehetőséget nyújt arra, hogy a felesleges tenyészüszőket származási igazolással értékesíthesse. A kedvezőtlen adottságok ellenére a választási eredmények megfe-

lelnek a fajta átlagának. A bikaborjakat 246 kg, az üszőborjakat 243 kg 205 napos tömeggel választották az elmúlt évben. A hízóbikák hizlalás alatti tömeggyarapodása 1320 g/nap volt, ami tekintve, hogy nem etet vásárolt takarmányt, jónak mondható. A tehénselejtezés tíz százalék alatti, bőven vannak a tenyészetben tíz év feletti tehenek is.

Kérdésemre, hogy szándékozik-e a közeljövőben tenyészállatot értékesíteni elmondta, hogy erre még jó ideig nem kerülhet sor, mivel az állomány méretét 80-100 tehénig szeretné bővíteni, az eddigiekhez hasonlóan saját szaporulatból. A kiváló eredményeket látva erre az elkövetkezendő néhány év is elég lehet.

REGIONÁLIS KÖZGYŰLÉSEK

Egyesületünk, a Magyarartarka Tenyésztők Egyesülete a tagjainkkal való hatékonyabb kapcsolattartás érdekében 2002-ben módosította Alapszabályát, és létrehozta a Regionális közgyűlések intézményét. Az országot hét régióra osztottuk a tag- és tehénlétszám alapján. Minden év tél végén összehívjuk a régiók tenyésztőit, hogy az Alapszabály előírásainak megfelelően beszámoljunk az előző évi tevékenységünkről, segítsünk eligazodni tagjainknak az egyre bonyolultabb támogatási rendszerekben. A 2008. évben február 20. és március 5. között tartottuk regionális összejöveteleinket, melyeken öt napirendi pontot tárgyaltunk. Elsőként a leveletető elnök -aki mindig a régió elnökségi tagja- mondott néhány szót, majd az ügyvezető igazgató beszámolója következett az egyesület elmúlt évi tevékenységéről. Harmadik napirendi pontként "Támogatások és lehetőségek a magyarartarka tenyésztésében" címmel dr. Wagenhoffer Zsombor, a MÁSZ ügyvezető igazgatója és dr. Húth Balázs fejlesztési és marketingvezető szóltak a támogatási rendszerekről és a várható SPS-rendszeréről.

Az egyre csökkenő normatív támogatások kompenzálására az egyesület saját kezébe vette a magyarartarka tenyészbika-előállítását, tehát a várományos és minősített tenyészállatok, valamint a termelt szaporítóanyag a tagság tulajdonában van. Az értékesítésből származó árbevétel egy része pedig nagyban hozzájárul az egyesület zavartalan működéséhez. A szaporítóanyag-értékesítést segítve Harmat Ákos tenyésztésvezető kollégánk minden évben ismerteti az aktuális tenyészértékbecslés alapján legígéretesebb bikakört, figyelembe véve a gazdaságok sok esetben eltérő tenyészcéljait, változatos tartás- és takarmányozás-technológiáját. A napirendi pontokat az "Egyebek" témakör zárta.

Szeretnénk néhány szót szólni az egyesület 2007. évi tevékenységéről. A Magyarartarka Tenyésztők Egyesülete ma is a legnagyobb létszámú tagszervezet a Magyar Állattenyésztők Szövetségében. Taglétszámunk 2007. december 31-én 1569 természetes és jogi személy, ez a szám 73-mal kevesebb, mint az előző évi. A tehénlétszám azonban mintegy kétezer-ötszázal nagyobb az előző évinél (29603 tehén).

A 2007. évben a tenyésztői munka - törzskönyvezés, tenyészértékbecslés, küllemi bírálatok, adatgyűjtés- mellett a marketing tevékenység volt a főszerep. Teljes terjedelmében színes kiadásban jelent meg újságunk, és a honlapunk is folyamatosan frissül, újul.

Két gasztronómiai napot szerveztünk, melyeknek fő feladata a magyarartarka-hús fogyasztásának növelése. Békéscsabán 2007. február 8-án a Fiume hotelben megrendezett bemutató kapcsán kötöttük meg az első szerződést egy húszüzlettel, ahol a tulajdonos magyarartarka-húst értékesít, az azonosíthatóság érdekében pedig a hús mellett feltünteti az állat ENAR-számát, születési idejét és ivarát. A Debreceni Farmer Expo keretében (2007. augusztus 29 - szeptember 1.) a Holstein-fríz Tenyésztők Egyesületével közösen szervezett második gasztronómiai rendezvényünk a tejtermékek és a marhahús együttes népszerűsítésére irányult. Világbjának séfek, mester szakácsok finomabbnál finomabb falatokat készítettek természetesen magyarartarka alapanyagból, felhasználva a hazai tejfeldolgozók által felajánlott minőségi tejtermékeket. Az ételek felszolgálása előtt a tej és tejtermékek, valamint a marhahús táplálkozásbiológiai értékéről hallhattak előadásokat a meghívott vendégek. A marhahúsfogyasztás széleskörű népszerűsítésére a kiállítás teljes ideje alatt magyarartarkából készített pörköltet kóstoltattunk a látogatókkal. Év végére -a rendezvényeknek köszönhetően- szerződést kötöttünk hét bolttal, melyeknek bejáratain, valamint az értékesítésre felkínált húsok mellett megtalálható a "kiváló magyarartarka-hús" logo.. Az elmúlt esztendőben négy kiállításon vettünk részt, valamint hat szakmai rendezvény szervezését vezettük, illetve vet-

tünk részt aktívan a szervezésében.

Elsőként az I. Fiala Magyarartarka Tenyésztők Találkozóját szerveztük meg január 26-27-én, Keszthelyen. Az előkészületekben és a rendezvény lebonyolításában segítségünkre volt a Pannon Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar Állattenyésztési Tanszéke. A fiatal magyarartarka-tenyésztők megalakították klubjukat, megválasztották vezetőiket. Előadásokat hallgattak a fajta tenyésztésének jelenéről és jövőjéről, valamint az ágazathoz kapcsolódó támogatási rendszer várható változásairól. A nap zárásaként természetesen a fiatalos lendületű szórakozás és sport sem maradhatott el. A sort a május 13-án megrendezett OMT Zrt. bikabemutatója folytatta. A résztvevők megnézheték tenyészbikáinkat, a legfrissebb tenyészérték-becslési adatokat pedig Harmat Ákos tenyésztésvezető kollégánk ismertette.

Az egyesület június 14-én immáron második alkalommal rendezte meg tenyészállat- és gépbemutatóval összekötött szakmai napját a Békés megyei Köröstarcsán. A szervezésben és az ivadékcsoport-bemutató színvonalas lebonyolításában nagy segítségünkre volt vendéglátónk -és tagunk-, Vértés Gábor és családja. A jó hangulatú rendezvényt a köröstarcsai óvoda és általános iskola, valamint a köröstarcsai citerazenekar műsora nyitotta meg. A délelőtti program zárásaként szakmai előadásra került sor, amelyben áttekintettük az állatalapú támogatási rendszer változásait, a fajta tenyésztésének irányát. A délutáni program tenyészállat- és gépbemutatóval folytatódott.

A bonyhádi VI. Tarka Fesztivál és a III. Tarka Fotópályázat kiállítása és eredményhirdetése augusztus 10-11-én zajlott. A rendezvény első napja a szakmai nap, ahol Benedek Fülöp FVM szakállamtitkár úr és Madari Jenő, a januárban megalakult Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal elnöke tisztelték meg bennünket előadásukkal. A második nap a vidámság és a főzőcske jegyében telt. Több mint 200 bog-

rácsban főtt közel egy tonna magyartarkahúsból készült finomság.

Október 3-án a Génbank Kft. szakmai napja és tenyészbika-bemutatója hozta össze tagjainkat Mezőhegyesen.

Szakmai rendezvényeink sorát a november 22-én, Keszthelyen a Pannon Egyetem Állattenyésztési Tanszékével, valamint a PURINA-val közösen szervezett szakmai fórumunk zárta, ahol ismertettük a várhatóan bevezetésre kerülő SPS-rendszerrel kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat. A fajta hústermelő képességével kapcsolatos legfrissebb kutatási eredményekről, piaci tendenciákról önálló előadás keretében számoltunk be a megjelenteknek. Szakmai rendezvényeink nemcsak a tagjainkkal való aktív és személyes kapcsolattartást hivatottak szolgálni, hanem ezeken keresztül az egyesület munkatársai első kézből értesülnek tenyésztőink aktuális problémáiról is, elősegítve azok eredményes megoldását.

Bakos Gábor szarvasmarha-tenyésztési ágazatvezető, Dalmand zRt.

A KORAI TMR ETETÉSÉNEK TAPASZTALATAI A BORJÚNEVELÉSBEN

A szarvasmarha-tenyésztés egyik legfontosabb szegmense a borjűnevelés. Ezt a tényt minden szakember és tenyésztő ismeri, elfogadja, munkája során pedig maximálisan szem előtt is tartja. Mégis általánosan elmondható, hogy a borjűnevelésben kevesen mernek a dolgok mélyére ásva lényeges változtatásokat tenni, újítani - a hagyományos technológiák, az „ökölszabályok” betartása ugyanis biztonságot ad ebben az érzékenynek mondható rendszerben. Ezen állítást támasztja alá, hogy egy viszonylag rövid életperiódusról van szó, és igen tudatos, precíz munkát igénylő feladat. Annak viszont mindenki tudatában van, hogy a jövő teheneinek a termelése, megjelenése borjúkorban dől el. Minden technológiai, menedzsmenthiba, amelyet a borjűnevelés, valamint a növendéknevelés során elkövetünk, 'visszaköszön' teheneink megjelenésében, termelési mutatóiban. Nagyon találó és igaz a mondás: "üsző ma, tej holnap". A kijelentéshez kapcsolódva meg kell jegyezni, hogy a tejtermelő ágazatban a fő jövedelemteremtő termék a tej. Tejet pedig a tehénnek termelnie. Sokan még mindig úgy gondolják a hazai tenyésztők közül, hogy a borjú- és növendéknevelést a lehető legkisebb ráfordítással kell megoldani, és ezért több áldozatot, figyelmet szentelnek a tehénnek, mint a borjaknak, üszőknek.

Mégis jogos a kérdés: miért nem érik el teheneink az átlagos három vagy e feletti laktációs számot? Miért van országosan 23% fölötti elsőborjas kiesés? Miért nem tudjuk a teheneinket magas szárazanyagfelvételre készíteni a laktáció első 30 napjában? Miért tizedelik a tehénállományunkat különböző anyagforgalmi megbetegedésekből származó kiesések? Az egyik ok az lehet, hogy sokan a legnagyobb figyelmet a tehénre fordítják, és megelégednek az alapokról.

A cégünk által már alkalmazott borjűnevelési technológia (korai TMR-etetés) pontosan a fenti kérdések megoldására hivatott. A hagyományos értelemben vett borjűnevelési - elsősorban takarmányozási- technológiától számos ponton eltérő megoldás egy alternatíva a tehén nagy genetikai potenciáljának elérésére.

Hiszem, hogy egy jól menedzselt borjú- és növendéknevelési technológia alkalmazásával jelentősen lehet javítani teheneink termelési mutatóit. A figyelmen és a technológia pontos betartásán túl további áldozatai is vannak azonban a jó borjú- és üszőnevelésnek. A költségeket tekintve a dolgozatban szereplő technológia meghaladja a hagyományos növendéknevelési technológiák költségét, de a kérdést ekkor újra érdemes feltenni: mi a drága a szarvasmarha-tenyésztésben?

A borjú születésekor megtalálható ugyanazon négy gyomor, mint a felnőtt kérődző szarvasmarhában, viszont a borjú bendője, recés- és levelesgyomor inaktív és fejletlen. Az újszülött borjú funkcionális gyomra az oltógyomor, amely hasonló a humán gyomorhoz. Ahogyan a borjú növekedik, takarmányozása változatossá válik, úgy változik az előgyomrok fejlődése, arányuk növekedése

Kor	Bendő	Reés	leveles	Oltógyomor
újszülött	25	5	10	60
3-tól 4. hónap	65	5	10	20
kifejlett	80	5	7-8	7-8

táblázat – A szarvasmarha előgyomrainak méretalakulása születéstől kifejlett korig teljes gyomor %- ban

az oltóhoz képest (táblázat). (Williams és Frost 1992).

A borjak többségét ma tejpótló tápszerrel nevelik fel az üzemekben. Ezek alapanyaga a sovány tejpor, amelynek egy részét napjainkban savóporral, valamint speciálisan előkészített növényi fehérjékkel (szója, napraforgó) helyettesítik. Az itatási időszak hossza tápszertől függően 45-60 nap (Schmidt, 1995).

4 hetes korban, ha a borjú csak tejen, illetve tejpótló tápszeren van tartva, a bendő fejlődése nem megfelelő. A tej, valamint a tejpótló tápszer itatása az oltógyomor méretének növekedését segíti elő, de a bendő csak minimálisan fejlődik. Nagy a különbség az azonos életkorú borjak gyomor- és előgyomor-fejlődésében, ha eltérő takarmányozási rendszerben nevelődnek. A bendő mérete relatíve kisebb az oltógyomornál azoknak a borjaknak az esetében, amelyeket csak tejen, illetve tejpótló tápszeren nevelnek 6 hetes korig

vagy ennél is tovább. (1. kép) (Beharka at al., 1998)

Azon borjak növekedése, súlygyarapodása kielégítő, amelyek bendője fejletlen, a választást követően azonban növekedésük drámaian visszaesik (Davis 1998)

Fontos tényező a bendő fejlődésében a bendőpapillák kialakulása és a bendőfal vastagsága. A takarmányozás kiemelt jelentőségű a fentiek fejlődése szempontjából.

Összehasonlításként azok a 6 hetes borjak, amelyek csak tej, illetve tejpótló tápszeren vannak nevelve, gyenge bendőfejlődést mutatnak. Azoknak a borjaknak, amelyek a tej mellett 3 napos koruktól kezdődően borjúindító tápot is kapnak, a bendőfejlődése sokkal erőteljesebb. Ezen borjak bendőfala vastagabb, izmoltabb, sötét színű és láthatóan a bendőpapillák is fejlettek. (2. kép) (Beharka at al., 1998) Jól menedzselt tejelő tehenészetekben a borjak táplálóanyag-szükségletének ki-

elégítésére borjú indítótápot adnak a második élethétől. A korai startertáp-fogyasztást elősegíti a táp ízletessége, valamint az ivóvíz állandó jelenléte az első élethétől egészen a választásig. A borjú startertáp-fogyasztása kritikus jelentőségű a jól fejlődő bendő kialakulásában. A fermentációs termékek, elsősorban a butírárt (amely a szilárd takarmányok fermentálása során képződik) felelős a fejlődő bendő epitelszövetének kialakulásáért (Sander et al. 1959).

A sikeres korai választásnál a gyors bendőfejlésztés a legfontosabb. Amikor a borjú elkezd szilárd takarmányt fogyasztani- elsősorban borjústarter-, a bendő megkezd a táplálóanyagok fermentáció útján történő bontását, a bendőbaktériumok száma növekedésnek indul. Az abrakkomponensek keményítőtartalmának fermentációja során szabad zsírsavak képződnek (VFA), elsősorban butírárt, amely a bendőpapillák növekedését, valamint a metabolikus aktivitást segíti elő a bendőben (Warner 1991). Három hét abrakketetés után a borjú bendője megfelelő mennyiségű baktériumot tartalmaz, amely elegendő a takarmányok fermentációjához, ezáltal energiát biztosít a szervezet számára. A bendőbaktériumok önmagukban is nagyon fontos alkotói a takarmánynak, mint mikrobiális fehérje. A mikrobiális fehérje nagyon jól emészthető, aminosav-összetétele megegyezik a borjú igényeivel (Williams 1992).

Az ellést követően a borjút azonnal elvesszük az anyjától a köldökfertőtlenítés után. A borjak az első órában megkapják az első adag főcstejet, amelynek mennyisége minimum 1,5 liter. Az első 12 órában további kétszeri főcstejitás következik. A főcstejitásra csak többször ellett tehenek fagyasztott főcstejét használjuk. A borjak az első életnapot követően naponta kétszer 3,5 liter tejpótló tápszer kapnak. A tejpótló tápszer itatásával egyidejűleg megkezdjük a borjústartertáp etetését is.

A borjak 30 napos életkortól naponta egyszer kapnak tejpótló tápszer 3-3,5 literes adagban. A borjústartertáp adagolása mellett megkezdődik a TMR (teljes bekeverésű takarmányadag) etetése is, amelyet naponta emelve adagolunk a borjaknak. A borjakkal etetett TMR összetétele megegyezik a nagytejű tehenek-

1. kép

2. kép

kel etetett TMR-rel. Összetétele és táplálékanyag-koncentrációja teljes mértékben megegyezik a termelő tehenek takarmányadagjával. A választás a 70. életnapon történik. A tejről való leállást 5 napos átmenettel végezzük. A borjú ekkor már csak a TMR-t, valamint borjústarter-tápot fogyaszt. Ivóvíz minden esetben rendelkezésre áll az állatok számára. A választást követően a borjak két hétig a borjústarter-táppal kevert TMR-t fogyasztják. A második héttől kezdődően 6 hónapos korig TMR-t kapnak. Réti széna a választás után ad libitum áll rendelkezésre. Az így nevelt borjak a 70. napra eléri a közel 80 kg-os testtömeget. Ez sok esetben elmaradhat a csak tejen tartott borjakétól azonos időszakra vetítve, viszont a választást követően a súlygyarapodás folyamatosan, törés nélkül növekszik. Az utónevelés időszakában a cél

a borjak minél nagyobb takarmányfelvételre készítése a bendő fejlődésének céljából. Az üszők a technológiának köszönhetően 14 hónapos korukra meghaladják a 400 kg-os testtömeget és a 132 cm-es marmagasságot. Magasabb szárazanyagfelvétel, kevesebb anyagforgalmi megbetegedés jellemző a frissen ellett üszőkre.

Szakirodalmi hivatkozás:

1. Beharka, A. A., T. G. Nagaraja, and J. L. Morill, G. A. Kennedy, and R. D. Klemm. (1998). Effects of form of the diet on anatomical, microbial, and fermentative development of the rumen of neonatal calves. *J. dairy Sci.* 81:1946-1955

2. Davis, C. L. and J. K. Drackley. (1998). The Development, Nutrition, and Management of the Young calf. Iowa State University Press, Ames, Iowa

3. Sander, E. G., R. G. Warner, H. N. Harrison, and J. K. Loosli. (1959). The stimulatory effect of sodium butyrate and sodium propionate on the development of rumen mucosa in the young calf. *J. Dairy Sci.* 42:1600:1605

4. Schmidt János (1995) Gazdasági állattaink takarmányozása, Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 220-234

5. Warner, R. G. (1991). Nutritional factors affecting the development of a functional ruminant - A historical perspective. *Proc. Cornell Nutr. Conf.*, 1-12. Ithaca, NY Cornell University

6. Williams, P. E. V., and A. J. Frost. (1992). Feeding the young ruminant. In *neonatal Survival and Growth*, edited by M. Varley, P. E. V. Williams, and T. L. J. Lawrence, Occasional Publ. No. 15, 109-118. Edingburgh, UK: Br. Soc. Anim.

Dr. Gombácsi Pál vezető főtanácsos, MgSzH Központ Állattenyésztési Igazgatóság Szarvasmarha-teny.-i és Tenyésztéshigiéniai O.

ÚJ LEHETŐSÉGEK A SZARVASMARHATARTÓKNAK AZ INTERNETEN

Immár 10 esztendeje annak, hogy Magyarországon jogszabályba foglalták azt a szarvasmarha jelölési és nyilvántartási rendszert, amely a közép-kelet európai országok közül elsőként tette lehetővé az ország összes szarvasmarhájának, valamint ezek mozgásának az európai piacgazdaságok igényeinek megfelelő nyilvántartását. Az ENAR, mint egyednyilvántartás köré az idők során szépen lassan kiépült a szarvasmarha információs rendszer (SZIR), amely gyűjti és tárolja a szarvasmarhák tartása és tenyésztése során képződő sokféle adatot.

Az adatbázisba az adatok, információk vagy jogszabályi kötelezettség (ENAR) alapján vagy szolgáltatási tevékenységhez kötötten (tejtermelés-ellenőrzés) kerültek be. Ennek megfelelően adat- vagy információ-szolgáltatás főként a rendszer meghatározott, adat-jelentő szereplőivel, a kötelezően előírt módon és mértékben történő kommunikáció révén, vagy pedig az információt az adatbázisba beadó szervezettel kötött szerződés alapján történt. Így alakult ki az a helyzet, hogy az

adatbázishoz való hozzáférésre eddig csak a rendszer hatósági szereplőinek, illetve a tenyésztésszervezés területén működő néhány társadalmi szervezetnek volt lehetősége. Az idők során összegyűlt hatalmas adatmennyiség minél szélesebb körű, mintegy társadalmi szintű hasznosításának megteremtése rendszeres témája volt a szakágazati rendezvényeknek, értekezleteknek, megbeszéléseknek. A felhasználók körének egy adott ponton túl történő bővítéséhez ugyanakkor elengedhetetlen volt a számítástechnikai eszközök, alkalmazások terén a világban végbement és ma is tapasztalható páratlan gyors fejlődés, ami lehetővé tette a nagy adatbázisokhoz az Interneten keresztül történő, magára a lekérdezett rendszerre nézve elfogadható biztonsággal kialakítható, széleskörű hozzáférést. Az adatbázis hozzáférhetőségének bővítésében az ENAR rendszernek a meghatározó lökést Magyarországnak az Európai Unióhoz 2004. május 1-vel történt csatlakozása adta. A csatlakozás egyrészt új fejlesztési forrásokat vont be a rend-

szer és funkcióinak bővítésébe, másrészt - újszerű támogatási rendszerei révén - olyan gazdálkodási környezetet teremtett az állattartók számára, amelyben hamar megmutatkozott a saját tenyészetük és állataik ENAR nyilvántartási és szaporítási adatainak időbeli korlátozás nélküli megtekinthetőségére irányuló igény. Ez fokozottan jelentkezett a megyei körzetekbe sorolt, többnyire kis állatlétszámmal rendelkező állattartók esetében.

2007. őszén befejeződött egy, az MgSzH Állattenyésztési- és Állategészségügyi Hatósága által lefolytatott közös, informatikai rendszerfejlesztés, amelynek egyik eredményként az országos állattenyésztési adatbázis ENAR-körzet, valamint állattartói szinten, illetve bizonyos adatok tekintetében teljesen nyilvánosan hozzáférhetővé vált.

Számítógépen mindkét hozzáférést a **www.enar.hu** Internetes címen lehet kezdeményezni.

Az állattartók és a körzeti kapcsolattartó állatorvosok számára kínált, megelőzően felhasználói regisztrációhoz kötött hoz-

záférést a főoldalon található ikonok közül az ENAR információs rendszer feliratúra kattintva lehet elindítani. Ekkor megjelenik a bejelentkező képernyő, ahol a rendszer bekéri a felhasználó nevét és jelszavát.

A felhasználó név és a jelszó megszerzéséhez a **www.enar.hu** főoldalán található, a szövegben szürke színnel kiemelt 2961 Jogosultság Igénylő Lap-ot kell kitölteni, az ugyanitt található kitöltési útmutató segítségével. A kitöltött űrlapot a következő címre kell eljuttatni:

MgSzH Központ, Állattenyésztési Igazgatóság, 1024 Budapest, Keleti Károly u. 24.

Az állattartó a sikeres regisztráció után e-mail-ben értesítést kap a rendszertől, ami tartalmazza a rendszerbe lépéshez szükséges **felhasználói nevét** és egy ideiglenes **jelszót**. Utóbbit az első belépés alkalmával meg kell változtatni. Sikeres bejelentkezés esetén a megjelenő menürendszer használatával az állattartó a képernyőn megtekintheti, illetve ki is nyomtathatja tenyészetének (tenyészetének), állatainak az ENAR/TIR adatbázisban tárolt **előző napi aktualitású** adatait, kérhet leltár-, vagy a saját maga által össze-

állított feltételeknek megfelelő, más egyedi listát. Egy itt található másik lista segítségével meg tud győződni arról is, hogy nőivarú egyedeknek termékenyítései bent vannak-e, és milyen adatokkal az adatbázisban.

Ugyancsak a **www.enar.hu** oldalon, a Szarvasmarha ENAR menüpontból érhető el egy olyan lekérdezési lehetőség, amely egy adott szarvasmarháról képernyőre hozza ENAR azonosítási és - ha vágóhídról már jelentették levágását - vágóhídi minősítési adatait. Ezek az adatok teljes körűen publikusak, azaz mindenki számára hozzáférhetők, akik rendelkeznek (lehetőleg szélessávú) Internet hozzáféréssel és böngésző programmal. A lekérdezéshez nem kell más tenni, mint az állat ENAR számát beírni az erre szolgáló adatmezőbe, majd rákattintani a "Küldés" gombra.

Az eddig ismertetett lehetőségek csak számítógéppel érhetők el. A teljes körűen publikus adatok számára a rendszer tud még "életközeli", rugalmasabban használható hozzáférhetőséget is biztosítani, mégpedig mobiltelefonon keresztül. Így pl. lehetőség kínálkozik egy áruházi pulton található, szabályosan felcímkézett

marhahús készítmény azonosítására, még mielőtt azt beraknánk a kosarunkba. Az ENAR adatbázist ez esetben WAP-on keresztül érjük el a **wap.enar.hu** címen. Az ENAR szám begépelése, majd az **OK** "megnyomása" után elindítjuk a keresést. A válaszul megjelenő információtartalom azonos azzal, amit számítógépen érhető el a felhasználó. Ne feledjük, hogy a mobil telefonos lekérdezés használatához a telefonnak rendelkeznie kell WAP alapú Internet hozzáféréssel!

Mindezek után nem marad más hátra, mint hogy az ENAR új, Internetes eszközének használatához a magyar szarvasmarhatartóknak eredményes, sikeres munkát kívánjak mindazok nevében, akik az új funkció fejlesztésében részt vettek, illetve az üzemeltetésében jelenleg is aktívan dolgoznak.

*(Az ENAR/TIR adatbázis Internetes lekérdezési lehetőségeiről, a használat módjáról egy ismertető készült a szarvasmarha tartók számára, ami hozzáférhető a **www.magyartarka.hu** honlapon a "letöltések" menüpontban. A szerkesztő megjegyzése)*

Szarvasmarha ENAR a tenyésztők otthonában?

Dr. Stefler József egyetemi tanár, Kaposvári Egyetem Állattudományi Kar

EGY IGAZI „EURÓPAI” ELKÖSZÖNT...

Az Európai Hegyitarkatenyésztők kiemelkedő személyisége, Richard Pichler, az Osztrák Hegyitarkatenyésztő Szövetség ügyvezető igazgatója 2007. decemberében nyugdíjba vonult.

Pichler úr személye nagyon jól ismert a magyartarkatenyésztők körében is, hiszen 2003-2007 között az Európai Szövetség elnökeként, korábban pedig a szomszédos Ausztria képviselőjeként számos alkalommal járt Magyarországon, megfordult a legtöbb törzstenyészetben. Bírálként vagy látogatóként a Pannon Állattenyésztési Napok állandó résztvevője volt.

Szoros szakmai kapcsolatban állt a Magyartarka Tenyésztők Egyesületének tisztségviselőivel, a fajta tenyésztésében tevékenykedő állami alkalmazottakkal, oktatókkal, kutatókkal.

A Vele való szakmai kapcsolat az évek során a legtöbb esetben barátsággá mélyült, e sorok írója esetében is ez történt.

Szakmai pályafutása kitűnő példája annak, hogy egy egészséges társadalomban szorgalommal, céltudatossággal, önképzéssel és együttműködési képességgel sikeres karriert lehet befutni. A szakmai "szamárlétra" valamennyi fokát bejárta. Állami alkalmazásban tartományi instruktorként, tenyésztési felügyelőként, kamarai tisztviselőként dolgozott évekig, majd tenyésztőszervezetekben folytatta pályafutását. Sokak számára mégis meglepetés volt, hogy "szürke eminenciásként" 1997-ben az Osztrák Hegyitarkatenyésztő Szövetség ("AGÖF") ügyvezető igazgatójának választották - olyan legendás elődök után, mint pl. Dr. Ottmar Föger.

Nem volt könnyű időszak. Az EU-csatlakozást követő társadalmi feszültségek között, az országos és tartományi érdekek ütközőpontjában, az egyes fajtatenyésztő egyesületek konkurencia-harca közepette kellett a hegyitarkatenyésztők érdekeit képviselni, egyidejűleg a fajta továbbtenyésztését a megváltozott viszonyokhoz igazítani. Különleges kvalitásai e konfliktusok mentén váltak egyre nyilvánvalóbbá. Nyitott volt a mások véleményére, azokat elmélyülten elemezte, és így alakította ki és képviselte igen határozottan saját álláspontját. Ezt követően energiát, időt nem kímélve igyekezett a feleket meggyőzni a jó kompromisszum szükségességéről. Béketeremtő volt, ma úgy mondanánk "integráló személyiség". Az Őt közelről ismerők azonban azt is megtapasztalhatták, hogy az áskálódást, az inkorrekt viselkedést nem tűrte, ha ilyet tapasztalt, szikrázóan kemény volt. Hamar felismerte, hogy az átalakuló és folyamatosan változó világban a gazdák évszázados tapasztalatai önmagukban nem elegendőek a "túlélésre". Nyitott a tudomány felé, a Bécsi Egyetem kiváló szakembereit folyamatosan bevonta a tenyésztői programok és a tenyésztérbecslési módszerek korszerűsítésébe. Feladta a "bezárkózás" elvét, elfogadta a bajor és osztrák hegyitarka állományok közös tenyésztési programjának gondolatát és integrálását. És lásd az eredményt: az osztrák hegyitarka állományok tejtermelése - idegen fajtájú gének érdemi beáramlása nélkül - tíz év alatt

több mint 1.000 kg-mal nőtt. (2007. évi eredmény: 32.000 ellenőrzött tehén átlagában 6.680 kg tej, 4,13 % zsír, 3,42 % fehérje)

Hasonlóan sikeres volt ténykedése az Európai Hegyitarka Szövetség élén is. Fejébe vette, hogy az ausztriai tartományok tenyésztőinek integrálása mintájára az európai és esetenként az Európán kívüli hegyitarka tenyésztőket is közös "családba" kell gyűjteni. Rengeteget utazott közép-kelet-európai országokba, a volt szovjet utódállamokba, de Kína és a mediterrán országok is sűrűn szerepeltek úti programjában. Az Európai Szövetség "utazó nagykövete" volt.

Átmeneti kudarcok és csalódások ellenére óriási szerepe volt abban, hogy az Európai Hegyitarkatenyésztők Szövetsége immáron 27 tagországot tömörít - még ha az egyes tagországokban folyta-

tott szakmai munka minősége egyelőre messze nem tekinthető is egységesnek.

Magyarországgal való kapcsolata kiemelkedően baráti volt. Nagy empátiával viseltetett a tenyésztőszervezet "újrászervezésének" ügye iránt, és minden segítséget megadott a kezdeti nehézségek áthidalásához. Más oldalról tisztelettel és elismeréssel adózott sikerünknek, a tenyésztői kultúra felvirágzásának. Az utóbbi időben egyre gyakrabban fordult elő, hogy nem tanácsot adott, hanem tanácsot kért tőlünk! Mindezt olyan közvetlen, baráti hangot, amely a tisztelet mellett a szeretetet is kifejezte.

A Belőle sugárzó együttérzés, a mások iránti tisztelet elvének következetes

képviselése mély nyomokat hagyott az Őt ismerők, Vele együtt dolgozók lelkében. Aligha véletlen, hogy a hivatalos búcsúztatásán az osztrák hegyitarka tenyésztők mellett több tucat külföldi is megjelent, és jókívánságaival, szakmai gondolataival igyekezett a pillanatot emlékeztetéssé tenni.

A konferenciát követő fogadás egészen felemelő hangulatú volt. Az ünneplők és az ünnepelt kart karba öltve énekeltek:

*„So ein Tag, so wunderschön wie heute,
So ein Tag, sollte nie vergehen!“*
(Ilyen szép nap, mint ez a mai,
Ilyen szép nap, ne múljon el soha!)

Valóban felejthetetlen nap volt!

fordította: Mészáros Mihály, Inter-Mix Kft.

AZ ELLÉS LEFOLYÁSA (KÖNNYŰELLÉS) ÉS A CRI GENCHOICE (SZEXÁLT SPERMA) HASZNÁLATÁNAK ÖSSZEFÜGGÉSE

A tenyésztők körében jogosan felmerülő kérdés, hogy a CRI GenChoice szexált sperma használata mellett hogyan jelentkezik a nehézellés aránya, ha 90% üszőborjút várunk e sperma alkalmazásakor.

Gyakorlati megfigyelések azt mutatják, hogy a bikára vonatkozó hivatalosan publikált elléslefolyási adat (Sire Calving Ease: SCE) átlagosan 2 százalékkal alacsonyabb abban az esetben, ha a bika szexált spermájával termékenyítünk.

Ha egy bika ellési adata hagyományos termékenyítés esetén 9% nehézellést mutat, szexált spermájával történő termékenyítéskor a nehézellés aránya csupán 7%.

A hivatalos ellési adatokat összevontan üsző- és bikaborjakra az USDA kalkulálja. A CRI kutatói gyakorlati adatokra épülő számításokat végeztek, elkülönítve az üszőborjak és a bikaborjak születésekor jelentkező ellési problémákat.

Ellési előnyök

Szűz üszőkön alkalmazva a CRI GenChoice szexált spermát termékenyítést megállapítható, hogy az ellés lefolyása és a holtellés aránya is kedvezőbben alakul, mint a hagyományos sperma alkalmazásakor. Amennyiben tejhasznú fajtájú üszők bikaborjút ellenek, a nehézellés aránya kétszer olyan magas, mint üszőborjú ellésekor. A holtellések aránya is jóval magasabb bikaborjak születésekor.

Számszerűen a Holstein-fríz fajtánál a táblázatban bemutatott adatokat állapították meg a kutatók.

Korábbi heti információs anyagunkban azt publikáltuk, hogy egy 500 tehenes állományban alkalmazva a CRI GenChoice szexált spermát, hogyan alakul a megszülető üszők száma.

Összefoglalónkban a nehézellések és a holtellések arányára vonatkozó kalkulációinkat mutatjuk be. A hagyományos termékenyítéshez képest a nehézelléseknél 50%, a holtelléseknél 33% csökkenéssel számoltunk éppen a táblázat adataiból kiindulva.

Gazdasági hatás

Az USDA számításai szerint minden nehézellés 200 dollár költségnövekedést jelent állomány szinten. Ez a kieső tejtermelésből, az állatorvosi költségből és egyéb járulékos költségekből adódik össze. 500 tehenes tejtermelő tehenészetben, amennyiben öttel csökkentjük a nehézellések számát, máris megtakarítunk 1000 dollárt. A holtellések költségcsökkentése még egyszerűbb, hiszen az elpusztult borjú semmilyen értéket nem képvisel.

Számításaink a következő adatokból adódnak:

Első változat:

200 üsző termékenyítése hagyományos spermával
Várható 62 üszőborjú és 68 bikaborjú

Számított nehézellési arány:

62 üsző x 4,9%: 3 nehézellés

68 bika x 10,7%: 7 nehézellés

Összesen: 10 nehézellés

Számított holtellési arány:

62 üsző x 9,4%: 6 holtellés

68 bika x 12,6%: 9 holtellés

Összesen: 15 holtellés

Második változat:

200 üsző termékenyítése CRI GenChoice szexált spermával
Várható 90 üszőborjú és 10 bikaborjú

Számított nehézellési arány:

90 üsző x 4,9%: 4 nehézellés

10 bika x 10,7%: 1 nehézellés

Összesen: 5 nehézellés

Számított holtellési arány:

90 üsző x 9,4%: 9 holtellés

10 bika x 12,6%: 1 holtellés

Összesen: 10 holtellés

EREDMÉNY:

-50% nehézellés és -33% holtellés

	Nehézellés %	Holtellés %
Első változat (hagyományos)	4,9	9,4
Második változat (CRI GenChoice)	10,7	12,6

Regionális közgyűlések 2008. február 19 - március 5.

Regionális közgyűlések 2008. február 19 - március 5.

